

Ak derek / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy
написано kitapcy | 21 январа, 2025
Ak derek / hekaýa AK DEREK

Ýolagçy otlusy ugrady. Men küpäme girdim. Onda ýekeje adam otyrdy.

– Salawmaleýkim!

Dykyz göwreli, çal saç, ýolagçy zordan dodagyny müňküldetdi:

– Waleykimsalam.

Bolany. Täze ýolagçynyň gelmegi onuň gaşlaryny-da gymldatmady. Ähtimal, ýekeligi küýseyän bolmaga çemeli.

Kiçijik el çemodanymy goýup, ornaşdym, onsoň otlynyň aýnasyndan daşary äñetdim. Gyşyň soňky günleri. Daşarda howa sowuk däl. Otlynyň "şakgydyk-şak, şakgydyk-şak" edýän sesi gulaga ýakymly eşidilýär.

– Kesipdirler.

Men ýaltyldap nätanyşa bakdym. Onuň agzyndan çykan sözi magat eşitdim, emma çl saç adam hiç zat aýtmadyk ýaly doňup otyr. "Be, bu nähili boldaýt, ýa içgilimikä? Aý, ýok, görnüşi-hä salyhatly". Onuň gabaklary çytyk ýüzli ýolagçyny has tutuk görkezýär. Ukudan ýaňy turanyňky ýaly pökgerişip durdy. Bu owadan iner gözleri çym-gyzyl, birhili tukat.

Men ýene gürrüňe ýol açmakçy boldum:

– Ýaşuly, bir zat diýdiňizmi?

– Hä. – Ol ýene oturyşyny üýtgetmedi: – Kesipdirler.

– Nämäni?

– Ak deregi.

– Nirededi, ol agaç?

– Aşgabatda.

– Siz aşgabatlymy?

– Ýok, aňyrrakdan bir obadan, ýöne Aşgabada her ýyl şol ak deregi görmäge gelýärdim.

Bu hili dymma adam bilen söhbet edişmäge bir ýol açylsa, biwagt böwedi böwsülen sil ýaly bolýanlygy belli. Şeýle pursat geldi. Şol ak deregiň onuň ömründe ýitmejek yz goýandygyny duýdum. Hernä taryna kakyp gördüm:

– Aşgabatda nä derek ýekemi?

Ol ajy ýylgyrды, onsoň çilim otlandy. Yhlas bilen bejerilen gelşikli çalardan murtlarynyň sarymytl görünmeginiň sebäbem äşgär boldy. Çilimi köp çekýänligindendir, hatda çilim tutýan barmaklarynyň uý saralyşyp dur.

Ol jogap bermäge howlukmady. Çilimiň tüssesinden işdämenlik bilen sorup, ilkinji gezek maňa tarap öwrüldi:

– Aýdýanyň dogry, oglum, barybir ol agajyň ýakyn wagtda kesiljegini bilýärdim, sebäbi, gojalyp, töňňä öwrüljekdi. Arman, ömrüniň soňky minutlaryny sanaýan hassany görmäge yetişmedik hossara meňzedim.

Ol gursagynda gopýan harasata – içki tolgunmasyna bäs gelip bilmän, ony köşeşdirmek isleyän ýaly ýokary turdy, birki

ädimledi, şonda sag aýagynyň azajyk ýempeýänligi bildirdi. Nätanyş ýene-de çilimini gaýta-gaýta sorup, ýerinde jaýlaşdy-da, gürrüňini dowam etdirdi:

– Bu urşuň öňüsrasy bolupdy. Men rabfagy gutardym, sowatly az bolansoň, obamyzda açylan mekdebe okuw müdiri edip bellediler, ýöne basym gulluk işi bilen bir aýlyk Aşgabada komandirowka gaýtdym.

Ol uludan demini aldy. Aýyň ýagtysyna aýnadan gögerip görünyän daga seretdi.

– Boş wagtym ürç edip kino görerdim. Bir gezek gije gyzykly bir kinodan çykyp gelýärdim. Edil şol deregiň deňine gelenimde golaýjygymdan:

– Dat, kömek ediň! – diýip, çirkin gygyrýan zenan sesi eşidildi, ikinji gezek bogugrak gaýtalanyp, soňra tapba kesildi. Ikirjiňlenmäge wagtam bolmady. Şol ýere topuldym. Garaňkylykda iki sany deşli pyýada agzyny tutan bolmaga çemeli, jyňkyny çykartman, germeçläp, birini has tümlük ýere alyp barýarlar.

– Aýrylyň, näkesler!

Duýdansyz çykan sese olar sakga durdular. Onsoň biri göni maňa gaýdyp, alkymyma dykylyp geldi-de:

– Janyňdan irdiňmi? – diýip, maňlaýyma doňdurdy. Gözlerimden ýalpa ot çykyp, entedim. Ikinji gezek suňşurmakçy bolanda bilinden aýlap tutdum, sebäbi oba toýlarynda göreş tutanlarynda uly baýragy köplenç men alardym.

Ýigit göreş tilsimlerinden bihabar eken, göteräge-de, çagylyň üstüne hykladyp urdum-da, maňlaýyna gonçly botinka bilen iki gezek mazaly depdim.

– Pyçakly barýa!

Gyzyň howsalaly duýduryşyna çakganlyk bilen yzyna öwrüldim. Onýança ikinji ýigit pyçagyny bulady. Sähel saga gysarmaga ýetişdim, hernä çöregim bitin eken, pyçak goltugymyň gowalç ýerini sydyrgylap geçdi. Mwn gysyp yzyna goýbermän, iki eliniň daşyndan mäkäm gujaklap, badagy urdum. Ýigit çiş arkan ýykyldy. Menem ýüzüniň çem gelen ýerine depip, galdyrman pyçagyny aldym. Gyz ýanyma gelip, sojap dem alyp durşuna:

– Gaçaly, şaýkalary bardyr – diýdi.

– Zyýany ýok, meniňem oglamlarym ýetip gelýändir. – Muny olara haýbat üçin aýdyp, ýagtylyga çykanymy kem görmedim.

Men gyzyň yzyna düşdüm, basym ýaňky ýigitleriňem dähedem-dessemläp, çagyly jygyldadyp gaçyp barýandyklary bildirdi. Gyz

bilen deňleşdim:

– Gijelikde nirä howlugyp barýardyňyz?

– Keselhana.

– Sebäbi?

– Joram syrkaw.

– Nirede işleýäňiz?

– Medsestra, şol barjak keselhanamda.

– Sizi elteýin, ýogsam, ýene bir howpa duşmagyňyz mümkin.

Ol mahallar şäherde gije ýarymyndan aňry jübi kesenler, huliganlar ýek-ýarym duşardy. Häzir weli, juda asudalyk.

Ýolagçy ýoldaşym ikinji gezek çilim otlandy.

– Yzyny gür bersene.

– Howlukma. Hawa, şol wakadan üç-dört gün geçdi. Ol gyza keselhananyň gapysyndaky bagjagazda duşaýdym. Salamdan soň sözüme alyşdy gidiberdi.

– Adyňy-da aýtmadyň.

– Soradyň aýtmadymmy? Aktäç.

– Maňa bolsa, Gylyç diýýärler.

– Bilip dakypdyrlar – Gyz geňsi ýylgyrды. Orta boýly, ýumurtga ýalyjak ak, tegelek, ýüzli gyzyň owadan, maýa gözlerini süzgenekledip gyýarak bakmasy ýüregimi çaltlandyrdy. Be, maňa näme bolýar-aýt?

– Siz beýle derlediňiz-le?

Gyza zordan jogap gaýtardym.

– Aý, hiç... neme-le... agşam kino giderismi?

Gyz gülümjiräp baş atdy. Men jorasynyň ýagdaýyny soramagy-da unudyp ýatakhanama gaýtdym. Şeýdip ýedi gün kino bileje gatnadyk. Sekizlenji gün şu ak deregiň ýanyna geldik. Gije aý-aýdyň süýt ýalydy. Onuň çil-çil zülpüni ýuwaşja sämäýän şemal oýnaýardy. Aý özüniň bütin gözelligini gyzyň ýüzüne bagyşlan ýaly has-da gelşikli görkezýärdi.

– Aktäç, şu şemal juda bagtly.

Ol gözlerini güldürüp maňa bakdy, şonda mylaýym dem bilen garyşyp saçyň müşk ysy burnuma urdy. Birhili başym aýlandy.

– Sebäbini aýtsana.

– Zülpüni sypaýar.

– Hi-hi-hi – Gyz şirinlik bilen güldi: – Şemal siz ýaly ýöwsel däl, şonuň üçin...

Haýsy gudratyň maňa güýç-kuwwat berenligini bilemok, Aktäji şol deregiň garaňky burçuna çekdim. Ol wagtlar ýaş hem terdi ak derek.

Otly haýsydyr bir kiçijik stansiýada säginip, ýoluny dowam etdirdi:

– Şol agajy-da golaýda kesipdirler.

– Onsoň, öylendiňmi Aktäje?

– Hawa. Alyp gaýtdym oba. Toý etdik, işe-de ýerleşdi. Emma basym uruş turdy. Men fronta gitdim. Leningradyň gabawynda söweşdim. Aktäje ýazan hatymyň jogaby ep-esli eglenip bardy. Ol özüniň, ejemiň ýagdaýy barada ýazypdyr. Ikinji hatynda weli, jogaby Kiyewden iberipdir. Onda: "Gylyç jan, bagyşla meni!

Ejeňi razy edip, senden idinsiz fronta meýletin gaýtdym.

Jogabyna garaşyançam köp eglenjek, soň mälim ederin diýen netijä geldim. Düşün, Watan ot içinde ahyryn"... ýaly jümleler bardy.

Göräýmäge çepiksijedir weli, gör, onda näçe gujur-gaýrat bar. Heýem, beýle maşgala buýsanmazmyň?!. Soňra iki gezek hat aldym, onsoň aragatnaşygymyz kesildi. Men Berline çenli söweş ýoluny geçdim. Bir şahyryň ýazyşy ýaly: "Söweşde ölmän, dolanybam gelinýär ahyry". Özümden uly agam-da sag-aman oba öwrülip geldi.

Gylyç aga sönen çilimini otlady.

– Çilimi köp çekýäňiz, Gylyç aga.

– Ynansaň, uruş döwrüniň şeýle agyr günlerinde agzyna almadym muny.

– Şeýlemi? Nähili öwrendiňiz?

– Oňa şu ýagdaý sebäp boldy. – Gylyç aganyň ýüz-gözünden bildirýän gaýgy-hasrat öňküsindenem artdy. Dem almasy kynlaşyp, howa ýetmeýän ýaly, uludan-uludan dem aldy. – Gelip mekdepde mugallymçylygymy dowam etdirdim. Şol biraz ýüregime teselli berýä. Öýde artykmaç iş ýok. Sygry, iki-üç dowaryb ugruna ejem seredýä. Ilki poçta köp gatnadym. Göwnüme bolmasa, Aktäçden hat geläýjek ýaly bolup dur. Soňra poçtalyon oglana köp tabşyrdym: "Hat geläýse buşlagyn" diýip. Gelenok. "Belki, ýaralanyp dagy eglenýändir. Birden gelip, habar etmän, begendirjekdir". Ejem-de, umydygär garaşýa. Tä çigrek düşýänçä, gapymyzyň ýapylanyny bilemok. Muny ejem tapdy: "Köşegim, çekinip ýa ýaýdanyp durman girsin" diýýä. Ýugrup otyrka hamyr syçrasa, kasesinde şemmi çommalsa dagy çaga ýaly begenip maňa görkezýä: "Gelnimiň özi ýada habar geler". Dogrudanam, bir gezek poçtalyon oglan aňyrdan gelşine buşlap gygyrdy: – Haý, Gylyç kaka buşluk, haw! Solmaz eje buşluk,

haw! Aktäç gelnejemden hat bar, haw! Ejem ikimiz, agamyň maşgalalary, goňsy-golam onuň öňünden ylgadyk: Ejem ýolboýy – Agzyňdan Hudaý eşitsin, guzym. Gelnim diri bolsa, buşlugyna sygrymy bereýin" diýýä.

Haty garbap alyp, adresine seretdim. Aktäçden. Ýüregim hut gürsüldäp gursagyndan çykaýjak-çykaýjak bolýa. Aldym, ýöne begenjim uzaga çekmedi. Onda şeýle jümleler bardy: "Gylyç, bagyşla! Bu haty Aktäjiň frontdaş jorasy Nataşa Sergeýewna Antonowa ýazýar. Onuň ýüreginde hem dilinde siziň adyňyzdy. Ouderden ýaralylary gämi bilen geçirýärkäk, duýdansyzlykda nemesler bombalady. Saý-sebäp bilen men diri galdym, gijräk ýene bir ofiserem tapyldy.

Aktäç "Diri galaýsaň, Nataşa jan, Gylyja hat ýazgyn. Bukjanyň daşynda menin adymy görkezgin. Üç minutlygam bolsa, adresde adymy görüp begensin" diýip tabşyrdy"... Onsoň Aktäjiň poçerkine meňzedip ýazdym. Gylyç! Durmuşyň her hili oýny bar, mähriban joramyň diri bolmagam mümkin". Yzyndan öýlerine ~ Kiyewe çagyrypdyr. Ynha, çilimi şol hatdan soň öwrendim. Hawa, ogul, ejem aýtmyşlaýyn "Muňa takdyr" diýerler, ýöne Aktäjiň ýogalanyna ynanmadym. Ýylgyryp geläýjek ýaly bolup dur. Bir gezek klasda çuň pikire batypdyryn. Elbetde, Aktäç hakda. Näçe oturanymy bilemok, dogumlyja oglan bolan klaskomyň sesine özümi duýdum:

– Ýoldaş mugallym, tagtada "öý iş" diýip ýazdyňyz-da, bermediňiz. Eýýäm ikinji sapaga girmäge jaň kakylady. Neressejikler klasdan çykman oturypdyrlar. "Beýle ýagdaýda çagalary sowatsyz goýaýmasam ýagşy" diýip hopukdym. Içimi hümlidip gezmegimden ejemem gorkdy öýdýän. Ol: "Oglum, aklyňa zeper ýetäýmesin. Sen... gaýtadan öýlenäý... ynha, goňşymyz Akmaral gelin dagy däl. Adamsy frontda ölen, özüň gowy bilýäň. Sende göwni-de bar onuň" diýip, ilki çekinibräk, soňra-da aç-açan köp aýtdy.

Ejemiň aýdýany ugrunda bar. Akmaral bilen garaja öýde bile okadym. Özümizem goňsy. Mekdebe gidende meň bilen ýoluny bir etjek bolardy. Wagt tapsa, ejemiň öý işlerine kömekeşerdi. Etl-ganly, görmegeý, daýaw gyz. Onuň yhlas edişine utanyp, söýjek bolup kän çörneşdim. Bolanok. Ýoldaşa hormat goýmak duýgusyndan aňry geçenok. Tersine, partadaşym Nazar bu ak ýürek gyzy jany-teni bilen söýerdi. Akmaral weli, oňa imrigenok. Bir gezek öýde ikiçäkkäk, tamany üzdürmegi berk ýüregime düwdüm:

– Akmaral...

Onuň ullakan köşek gözleri umydygärlik bilen maňa seretdi:

– Aýdaý...

– Seni... sizi... söýemok.

Gyz çym-gyzyň bolan ýüzüni elleri bilen ýapdy, emma ýaş damjalary barmaklaryň arasyndan syrykdy.

"Zalym sen, Gylyç. Ne gözel, mylaýym gyza beýle gödek aýdaýmak bormy. Hatjagaz ýazyp duýduraýmaly ekeniň-dä. Bolmanda, Akmaral kimden kemmişin? Asylly hem owadan gyz-a obada. Şumat söýmeseňem, soň ysnyşarsyň, ötünç soramak gerek".

Başymy galdyrsam, eýýäm ol öýde ýok. "Irde-giçde nalynarsyň sen, paňkelle Gylyç han, Akmaralyň yhlasy urar seni"... Şondan soň, Akmaral ne öýe geldi, ne daşda-içde maňa görünjek boldy. Basym Nazaryň bagty çüwdi. Onuň ata-enesi Akmarallar bilen guda bolup, toý etdi.

Otly ýuwaş-ýuwaşdan badyny gowşadyp saklandy.

– Nire bi?

– Gazanjyk.

– Ugruň hanjak?

– Nebitdagda düşüp, Gyzyletrege gitmeli.

– Daş-ow.

Onsoň öýlenmäge pursat bolmadymy Gylyç aga?

– Boldy. – Ol ýene çilim otlandy. Otly ýuwaşja öňe garşy süýşüp başlady.

– Nazar ot ýalydy, uruşda heläk boldy neresse. Öňem ýañzydandyrn, bir çagaly Akmaral dul galdy. Mekdepde işe ýerleşipdir. Ilki menden gaçgaklap gezdi. Näme üçindir, bir sapar mekdebe ir geldim. Görsem, mugallymlaryň jaýynda Akmaral otyr.

– Salam, Akmaral!

– Salam!

Ol elindäki kitabyň gatlaryny açyşdyrды. Şonda elleriniň çalaja titreyänligini gördüm. Birden başyny galdyryp, gözlerini göni görejime dikdi.

Eý, Alla, o gözler, ýürekdäki syry açyp dur ahyry!

– Nazar jan ýaly dostuňdy, Gylyç. Arman, ykbaly keç boldy neressäň. Eşidýäs, Aktäç hem... – Akmaral ýaşdan dolan gözlerini menden sowdy. – Perişde ýaly gelindi görgüli. – Ol ýene maňa garşy öwrüldi. – Dostuň sarpasyny sakladygyň bolar, goşumyzy birikdiräýeli. Men henizem sen daş ýüregi söýýän, Gylyç!

Edil şol mahal gapy açyldy. Juda hor, ýaşuly okuw müdiri

dişsiz, gemmik agzyny açyp, gülümjiräp, baş atyp meni çagyrdy. Onuň jaýyn bardyk. Müdir dar maňlaýyny çytyp gürrüňe başlady. – Gylyç han, bu taýy aşyklaryň duşuşyk ýeri däl. Otüki gelnem ugursyz...

Mähnet ýumrugymyň gözleriniň önünde galgamagy müdiriň sözünü soňlatmady:

– Şuny görýäňmi? Ýaşululygyň üçin, bir gezek geçireýin, dil ýetirme, Akmarala haramzada...

Gahardan boglup, daş çykdy. Dowulçy hem gybatkeş bi, bujagaz okuw müdiri. Oba ýaýratjagy ikuçsyz...

Niçik gudrat eken, başky söýgi, köp mahal geçse-de, ahyr dillendi. Ony aýdyp bileniň üçin gaýratly sen, Akmaral! Ýöne bagyşla meni, päkize melek! Söýüp bilemok...

Men Akmaralyň gözünün alnyndan sowulmagy müwessa bildim. Basym kolhoza brigadir bolup, işe başladym.

Gylyç aga, dymyp, garasöýmez görnüşe geçdi.

– Öýlenmediňizmi, Akmarala?

– Ýok.

– Häzir niçik?

– Sallah.

Meniň hut gulaklarym şaňlap gitdi. Gobsundym.

– Sallah? Şondan soň, öýlenmäge pursat bolmadymy?

– Boldy.

– Näme üçin onda...

Ol ajy ýylgyrdy:

– Garaşýan.

– Kime? – Bu sözüň agzymdan çykanyny duýman galdym.

– Aktäje.

– Hym. Akmaral durmuşa çykdymy?

– Juk.

– Şu mahal nirä barýaň?

– Bakuwa, frontdaş dostum ogluny öýerýä, çagyrypdyr. Krasnowodskiden uçaryn.

Ol ýerinde gysaryp, indi gürrüňimiz gutardy diýýän manyda aňrysyna öwrüldi. Men ýaýdanybrak: – Gylyç aga, ýene bir zat sorayyn-la – diýdim.

– Sora, oglum.

– Nataşalara gitmediňmi, Aktäjiň ykbaly bilen gyzyklanmaga?

– Dört gezek gitdim, Nataşa-da öýmüze gezmäge geldi.

Şundan soň azar bermezligi ýüregime düwdüm. Garaşmak... bu-da bir mertlik. Men käbir zenanlaryň henizem uruşdan öwrülmedik

adamsyna garaşyp ýörenlerini bilýärin. Hatda obamyzda Soltan aga diýen ýaşulyňyň iki gyzynyň gara saçlaryna ak gyraw düşüpdür, emma frontda wepat bolan adamlarynyň ojağyny saklap otyrlar. Erkek adamyň weli, beýle edip biljegini, öz gulaklarym bilen eşitdim. Ýogsam... Şeýle alasarmyk pikirler heniz-henizlerem gursagymdan çykanok.

Otly Nebitdagda saklandy. Düşmek bilen boldum. Ýaşuly bärsine öwrüldi.

– Ýoluňyz ak bolsun, Gylyç aga!

– Sag bol, oglum.

Taksiniň birine münüp, myhman ýerime golaýladym. Güpbe bir zat ýadyma düşdi: "Gylyç aganyň adresini almaly ahyry! Heýem, beýle adam bilen aragatnaşyk saklaman bormy?"

– Şofýor, göni yza, wokzala sür!

Aňk-taňk bolan şofýor buýrugy berjaý etdi. Gelsek, otly eýýäm bat alyp ugrapdyr... Hekaýalar